

KASBIY KOMPETENTLIK NEGIZIDA AKS ETUVCHI SIFATLARINING MOHIYATI

Sidiqova Dilora Shavkatovna

Buxoro davlat universiteti, tayanch doktoranti

Annotatsiya: ushbu maqolada kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlarining mohiyati yoritilgan. Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetentlik, kasbiy faoliyat, ijtimoiy kompetentlik, maxsus kompetentlik, shaxsiy kompetentlik, texnologik kompetentlik, ekstremal kompetentlik, pedagogik jarayon, ta'lim jarayoni, o'z-o'zini rivojlantirish.

Bugungi kunda yetishib kelayotgan yosh avlodning kelesida kim bo'lishi va o'z kasbining mutaxassisi bo'lishi uchun uning kasbiy kompetentligiga alohida ahamiyat beriladi. Kasbiy kompetentlik – mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olishi. Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetentsiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni ang'ay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi. Barcha soha mutaxassislari o'z kasbining ustasi bo'lib yetishishi kerak. Buning uchun kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlariga ega bo'lishi va bu sifatlarni o'z kasbiy faoliyatida qo'llay olishi kerak.

Kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatning mohiyatini qisqacha yoritib o'tish mumkin. Ularga:

1. Ijtimoiy kompetentlik – ijtimoiy munosabatlarda faollik ko'rsatish ko'nikma, malakalariga egalik, kasbiy faoliyatda subyektlar bilan muloqotga kirisha olish.
2. Maxsus kompetentlik – kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlanish, kasbiy-pedagogik vazifalarni oqilona hal qilish, faoliyati natijalarini real baholash, BKMni izchil rivojlantirib borish bo'lib, ushbu kompetentlik negizida psixologik, metodik, informatsion, kreativ, innovatsion va kommunikativ kompetentlik ko'zga tashlanadi. Ular o'zida quyidagi mazmuni ifodalaydi:
  - psixologik kompetentlik – pedagogik jarayonda sog'lom psixologik muhitni yarata olish, talabalar va ta'lim jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan ijobiy muloqotni tashkil etish, turli salbiy psixologik ziddiyatlarni o'z vaqtida ang'ay olish va bartaraf eta olish;
  - metodik kompetentlik – pedagogik jarayonni metodik jihatdan oqilona tashkil etish, ta'lim yoki tarbiyaviy faoliyat shakllarini to'g'ri belgilash, metod va vositalarni maqsadga muvofiq tanlay olish, metodlarni samarali qo'llay olish, vositalarni muvaffaqiyatli qo'llash;
  - informatsion kompetentlik – axborot muhitida zarur, muhim, kerakli, foydali ma'lumotlarni izlash, yig'ish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, o'rinli, samarali foydalanish;

- kreativ kompetentlik – pedagogik faoliyatga nisbatan tanqidiy va ijodiy yondashish, o'zining ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish eta olish;
  - innovatsion kompetentlik – pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifatini yaxshilash, tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga doir yangi g'oyalarni ilgari surish, ularni amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etish;
  - kommunikativ kompetentlik – ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, talabalar bilan samimiy muloqotda bo'lish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy ta'sir ko'rsata olish.
3. Shaxsiy kompetentlik – izchil ravishda kasbiy o'sishga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda o'z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish.
  4. Texnologik kompetentlik – kasbiy-pedagogik BKMni boyitadigan ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirish, zamonaviy vosita, texnika va texnologiyalardan foydalana olish.
  5. Ektremal kompetentlik – favqulotda vaziyatlar (tabiiy ofatlar, texnologik jarayon ishdan chiqqan) da, pedagogik nizolar yuzaga kelganda oqilona qaror qabul qilish, to'g'ri harakatlanish malakasiga egalik.

Kasbiy kompetentlik quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi:

- ✓ murakkab jarayonlarda;
- ✓ noaniq vazifalarni bajarishda;
- ✓ bir-biriga zid ma'lumotlardan foydalanishda;
- ✓ kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishdi

Kasbiy kompetentlikga ega mutaxassis:

- ✓ o'z bilimlarini izchil boyitib boradi;
- ✓ yangi axborotlarni o'zlashtiradi;
- ✓ davr talablarini chuqur anglaydi;
- ✓ yangi bilimlarni izlab topadi; ularni qayta ishlaydi va o'z amaliy faoliyatida samarali qo'llaydi.

Bir qator tadqiqotlarda bevosita pedagogga xos kasbiy kompetentlik va uning o'ziga xos jihatlari o'rganilgan. Bir qator, xususan, A.K.Markova hamda B.Nazarovlarning tadqiqotlarida pedagogik kompetentlikning tarkibiy asoslari qayd etib o'tilgan. Pedagogning kasbiy kompetentsiyasi pedagogik jarayonni samarali, muvaffaqiyatli tashkil etilishini ta'minlaydi. Kasbiy kompetentlikka ega bo'lish uchun pedagog o'z-o'zini izchil rivojlantirib borishga e'tiborni qaratishi zarur.

Kasbiy kompetentlikka ega bo'lishda o'z ustida ishlash va o'z-o'zini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'z-o'zini rivojlantirish vazifalari o'zini o'zi tahlil qilish va o'zini o'zi baholash orqali aniqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. M.Ochilov, N.Ochilova "Oliy maktab pedagogikasi" darsligi. – Toshkent, 2008.
2. R.Mavlonova, N.Voxidova, N.Raxmonqulova "Pedagogika nazariyasi va metodikasi" darsligi. –T.: "Fan va texnologiya".
3. Muslimov N.A., Usmonboeva M., Mirsolieva M. "Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua.– T: 2016.
4. Sidiqova, D. S. (2021). ZAMONAVIY TA'LIMDA MASOFAVIY O'QITISH TIZIMI. *Scientific progress*, 2(7), 1027-1031.

5. Shavkatovna, S. D. (2022). MASOFAVIY TA'LIM SHAROITIDA BOSHLANG 'ICH TA'LIM YO 'NALISHI TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 61-62.
6. Sidiqova, D. (2023). MASOFAVIY TA'LIM TUSHUNCHASI VA UNING AHAMIYATI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 31(31).
7. Jobir o'g'li, Y. M., & Maftuna, S. (2022). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA TA'LIM MAZMUNINING TAVSIFI. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(9), 144-147.
8. Jobir o'g'li, Y. M., & Roziyabonu, S. (2022). 1-SINF MATEMATIKA DARSLARIDA GEOMETRIK MATERIALLARNI O'RGATISH. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(9), 132-137.
9. Jobirovich, Y. M. (2023). EXPRESSION OF DIDACTIC GAMES IN PRIMARY EDUCATION THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(5), 93-97.
10. YARASHOV, M. (2022). BOSHLANG 'ICH TA'LIMNING DARS JARAYONLARIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI TADBIQ ETISH VOSITALARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 15(15).
11. Jobirovich, Y. M. (2022). BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN HOLDA OLIB BORISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(12), 19-23.
12. Ярашов, М. Д., & Хамдамова, Х. (2022). МЕТОДИКА РАБОТЫ НАД РЕЧЬЮ УЧАЩИХСЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(9), 138-143.